

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2013. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду. Для отримання додаткової інформації див. повне посилання на авторське право в кінці цього документу.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

Інформаційне повідомлення про практику Суду № 159

Січень 2013 року

Oleksandr Volkov проти України – 21722/11

Рішення від 09.01.2013 р. [Секція V]

Стаття 6 Конвенції

Щодо цивільного аспекту

Частина 1 статті 6 Конвенції

Безсторонний суд

Незалежний суд

Структурні недоліки системи притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності: *порушення*

Справедливий судовий розгляд

Відсутність строку давності для притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів та зловживання електронною системою голосування у парламенті при прийнятті рішення про звільнення заявника з посади судді: *порушення*

Суд, встановлений законом

Склад палати, яка розглядала справу заявника, сформований суддею, чий строк перебування на посаді Голови суду завершився: *порушення*

Стаття 8 Конвенції

Частина 1 статті 8 Конвенції

Повага до приватного життя

Звільнення з посади судді за порушення присяги за відсутності усталеного тлумачення цього правопорушення та необхідних процесуальних гарантій: *порушення*

Стаття 46 Конвенції

Частина 2 статті 46 Конвенції

Виконання рішення

Заходи загального характеру

Держава-відповідач повинна реформувати систему притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Виконання рішення

Заходи індивідуального характеру

Держава-відповідач повинна забезпечити поновлення заявника на посаді судді Верховного Суду у максимально короткий строк.

Факти – З 2003 року заявник перебував на посаді судді Верховного Суду України, а з 2007 року – Голови Палати у військових справах цього суду. У 2007 році його було обрано на посаду члена Вищої ради юстиції (далі – ВРЮ). Однак він не обійняв цю посаду у зв'язку з відмовою Голови Комітету Верховної Ради з питань правосуддя (далі – парламентський комітет) надати дозвіл на складання ним присяги. У 2008 та 2009 роках двоє членів ВРЮ – один з яких був згодом обраний Головою ВРЮ – проводили попередню перевірку можливої неправомірної поведінки заявника. Вони дійшли висновку, що заявник переглядав рішення, ухвалені братом його дружини – деякі з таких рішень переглядалися у 2003 році – і що заявник був винним у вчиненні грубих процесуальних порушень, деякі з його діянь мали місце у 2006 році. За наслідками проведення попередньої перевірки Голова ВРЮ звернувся до парламенту з двома поданнями про звільнення заявника з посади судді. У 2010 році парламент, розглянувши подання ВРЮ, рекомендацію парламентського комітету, проголосував за звільнення заявника з посади судді у зв'язку з порушенням ним присяги. Згідно з позицією заявника під час електронного голосування була відсутня більшість від конституційного складу парламенту, а присутні народні депутати використовували картки для голосування, що належали їхнім відсутнім колегам. Заявник оскаржив своє звільнення з посади судді до Вищого адміністративного суду, який дійшов висновку, що подання ВРЮ про звільнення заявника з посади після проведення попередньої перевірки Головою ВРЮ було законним і обґрунтованим. Вищий адміністративний суд також встановив, що рішення ВРЮ, яке ґрунтувалося на результатах перевірки, було незаконним, оскільки заявник і брат його дружини не розглядалися як родичі згідно з чинним на той час законодавством. Однак цей суд відмовив у скасуванні актів ВРЮ у тій справі, зазначивши, що згідно з законодавством, яке підлягало застосуванню, він не мав відповідної компетенції для цього. Вищий адміністративний суд також зазначив, що ні в

процедурі у парламентському комітеті, ні в процедурі у парламенті, не було процесуальних порушень.

Право – ч. 1 ст. 6 Конвенції

(а) *Прийнятність* – Розглядаючи справу заявника та ухвалюючи обов'язкове для виконання рішення, ВРЮ, парламентський комітет та пленарне засідання парламенту у своїй сукупності виконували функцію суду. Обов'язкове для виконання рішення про звільнення заявника з посади судді згодом було переглянуте Вищим адміністративним судом, який був судом у класичному розумінні у національній судовій системі. Таким чином, не можна дійти висновку, що національне право «чітко виключає доступ до суду» для скарги заявника. Тому ст. 6 Конвенції підлягає застосуванню у її цивільному аспекті.

Призначене заявнику покарання було класичною дисциплінарною санкцією за неправомірну поведінку під час виконання професійних обов'язків. У розумінні національного права ця санкція відрізнялася від кримінально-правових санкцій за ухвалення завідомо неправосудного рішення суддею. Також важливо, що звільнення заявника з посади судді формально не позбавляло його працювати у іншій сфері юриспруденції. Таким чином, ст. 6 не підлягала застосуванню у кримінальному аспекті.

(b) *Незалежність та безсторонність органів, що розглядали справу заявника*

(i) *ВРЮ*: З огляду на те, що ВРЮ здійснює провадження про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, необхідність посиленої участі суддів у складі цього органу була визнана Європейською хартією «Про закон про статус суддів». Однак до складу ВРЮ входило 20 членів, які призначалися різними органами. Троє членів ВРЮ призначалися безпосередньо Президентом України, троє – парламентом, двоє – всеукраїнської конференцією працівників прокуратури. Міністр юстиції та Генеральний прокурор були членами ВРЮ за посадою. Члени ВРЮ, які не були суддями і призначалися безпосередньо виконавчим та законодавчим органами, становили переважну більшість складу ВРЮ. Внаслідок цього справу заявника розглядали 16 членів ВРЮ, які були присутні на засіданні, лише троє з яких були суддями. Більше того, лише чотири члени ВРЮ працювали у цьому органі на постійні основі. Інші ж члени ВРЮ продовжували працювати і отримувати заробітну плату поза межами ВРЮ, що неодмінно призводило до їхньої матеріальної, ієрархічної та адміністративної залежності від своїх первинних роботодавців та становило загрозу для їхньої незалежності й безсторонності. Суд посилався на позицію [Венеціанської комісії](#), що присутність Генерального прокурора у складі органу, уповноваженого призначати, притягати до дисциплінарної відповідальності та звільняти з посади суддів, призводила до ризику, що судді не будуть поводитись незалежно у таких випадках або що Генеральний прокурор не буде поводитись незалежно щодо суддів, з рішеннями яких він не погоджувався. Більше того, члени ВРЮ, які проводили попередню перевірку у справі заявника та подавали пропозиції про його звільнення з посади, згодом брали участь в ухваленні рішення про звільнення заявника з посади. Один з цих членів був призначений головою ВРЮ і головував на слуханні у справі заявника. Роль цих членів ВРЮ у висуненні звинувачення заявнику в учиненні дисциплінарних правопорушень, що було результатом проведеної ними ж попередньої перевірки, дає підстави для сумнівів у їхній безсторонності при прийнятті рішення по суті у справі заявника. Відповідно, факти у справі, що розглядається, дозволяють виявити низку серйозних питань, що вказують на структурні недоліки у провадженні у ВРЮ та на прояви особистої упередженості з боку окремих членів ВРЮ, котрі розглядали справу заявника.

Таким чином, провадження у ВРЮ не відповідало принципам незалежності й безсторонності, як цього вимагають положення ч. 1 ст. 6 Конвенції.

(ii) *Парламентський комітет*: Голова комітету та один з членів комітету також були членами ВРЮ та брали участь у розгляді справи заявника на обох рівнях. Відповідно, вони могли поводитись не безсторонньо, розглядаючи подання ВРЮ. Крім того, висновки Суду щодо відсутності особистої безсторонності у повній мірі стосувалися цієї стадії процедури звільнення заявника з посади судді. Більше того, слід дати належну оцінку факту того, що голова й два члени парламентського комітету зверталися до ВРЮ з тим, аби ініціювати проведення попередньої перевірки можливої неправомірної поведінки заявника. В той же час, члени ВРЮ не могли скласти свої повноваження, оскільки така процедура не була передбачена відповідним законодавством. Це свідчить про відсутність належних гарантій відповідності провадження у справі заявника критерію об'єктивної безсторонності.

(iii) *Пленарне засідання парламенту*: На тій стадії розгляд справи був обмежений прийняттям обов'язкового для виконання рішення, яке ґрунтувалося на висновках, попередньо досягнутих ВРЮ та парламентським комітетом. В цілому, пленарне засідання парламенту не було вдалим місцем для розгляду питань про факти й про право, для оцінки доказів й надання юридичної кваліфікації фактам. Роль політиків, які засідали у парламенті, щодо яких не висувалося вимог про наявність досвіду роботи юристом чи суддею, не була достатньо роз'яснена Урядом і не було доведено, що ця процедура сумісна з вимогами незалежності і безсторонності суду.

(iv) *Вищий адміністративний суд*: Вищий адміністративний суд був наділений повноваженнями оголосити рішення ВРЮ та парламенту незаконними, але не міг скасувати їх чи вживати подальших заходів. Не було передбачено процедури автоматичного поновлення на посаді судді лише на підставі декларативного рішення Вищого адміністративного суду. Більше того, важливі доводи, наведені заявником, не були розглянуті належним чином Вищим адміністративним судом. Таким чином, перегляд справи заявника судом не був достатнім. Більше того, на суддів Вищого адміністративного суду також поширювалася дисциплінарна юрисдикція ВРЮ, і вони могли бути суб'єктами дисциплінарного провадження у ВРЮ. Тому вони не могли вважатися такими, що втілюють «незалежний й безсторонній» суд відповідно до вимог ст. 6 Конвенції.

Таким чином, національні органи влади не забезпечили незалежний та безсторонній розгляд справи заявника, а при подальшому перегляді цієї справи судом ці недоліки не було виправлено.

Висновок: порушення (одностайно).

(с) *Відсутність строку давності притягнення до дисциплінарної відповідальності* – Заявник був поставлений у складне становище, оскільки він повинен був забезпечувати свій захист перед ВРЮ у 2010 році щодо подій, деякі з яких відбувалися у далекому минулому (у 2003 та 2006 роках). Національне право не передбачає жодних часових обмежень для початку провадження про звільнення з посади судді за порушення присяги. Хоча Суд не вважає за доцільне вказувати, якою має бути тривалість строку давності, він вважає, що такий підхід без встановлення часових обмежень для початку дисциплінарних проваджень щодо суддів становить серйозну загрозу для принципу правової визначеності.

Висновок: порушення (одностайно).

(d) *Процедура голосування на пленарному засіданні парламенту* – Голосування за постанову про звільнення заявника з посади відбувалося за відсутності більшості конституційного складу Верховної Ради. Народні депутати свавільно та незаконно голосували замість своїх колег, відсутніх на пленарному засіданні. Таким чином, рішення було прийняте всупереч ст. 84 Конституції, ст. 24 Закону України «Про статус народного депутата» 1992 року та ст. 47 Регламенту Верховної Ради. Тому Суд вважає, що голосування з питання про звільнення заявника з посади судді підриває принцип правової визначеності. Вищий адміністративний суд не розглянув це питання належним чином.

Висновок: порушення (одностайно).

(e) *Склад палати Вищого адміністративного суду* – Згідно з нормами національного права персональний склад спеціальної палати, яка повинна була розглядати справу заявника, мав бути визначений Головою Вищого адміністративного суду, однак його 5-річний строк перебування на посаді завершився на момент, коли це було зроблено. Відповідні положення національного права, які регулювати порядок призначення голів судів, були визнані неконституційними, а нові норми ще не набули чинності. В той же час, призначення голів судів було предметом суперечок між органів влади. Суд не міг дійти висновку, що палата, яка розглядала справу заявника, була створена у спосіб, котрий відповідає вимозі «суду, встановленого законом».

Висновок: порушення (одностайно).

Стаття 8: Звільнення заявника з посади становило втручання у його право на повагу до приватного та сімейного життя. Висновок Суду, що голосування в парламенті щодо рішення про звільнення заявника з посади не було законним у розумінні національного права був достатнім, аби встановити, що втручання у право заявника на повагу до приватного життя не здійснювалося відповідно до закону і порушувало ст. 8 Конвенції. На час розгляду справи заявника не було принципів та практики, які б встановлювали усталене тлумачення поняття «порушення присяги», та не було передбачено належних процесуальних гарантій для запобігання свавільному застосуванню відповідних положень. Зокрема, у національному праві не було передбачено строків давності для початку провадження щодо судді у зв'язку з порушенням ним присяги. Це робило дискреційні повноваження органів, уповноважених здійснювати притягнення до дисциплінарної відповідальності, безмежними та підривало принцип правової визначеності. Більше того, національне право не передбачало відповідного діапазону санкцій за вчинення дисциплінарних правопорушень і не встановлювало норм, які б забезпечували їхнє застосування відповідно до принципу пропорційності. Насамкінець, не було належного правового поля для незалежного й безстороннього перегляду звільнення судді з посади за порушення ним присяги.

Висновок: порушення (одностайно).

Стаття 41: 20 000 євро* як компенсацію моральної шкоди. Вирішення питання справедливої сатисфакції за матеріальну шкоду відкладено.

Стаття 46

* Згідно з повним текстом цього рішення Суду для компенсації моральної шкоди було призначено 6 000 євро – прим. перекладача

(а) *Заходи загального характеру* – У цій справі виявлено серйозні системні проблеми у функціонуванні судової системи України. Зокрема, система притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності не забезпечувала достатньої відокремленості судової від інших гілок державної влади. Більше того, вона не забезпечувала належних гарантій від зловживання та неправомірного використання заходів дисциплінарної відповідальності для завдання шкоди незалежності суду. Таким чином, держава-відповідач повинна вжити низку заходів загального характеру, спрямованих на реформування системи притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Такі заходи повинні включати законодавчу реформу, пов'язану з перебудовою інституційної основи цієї системи. Ці заходи повинні призвести до розвитку належних форм і принципів послідовного застосування національного права у цій сфері.

(b) *Заходи індивідуального характеру* – З огляду на необхідність реформування системи суддівської дисципліни, поновлення провадження на національному рівні не становитиме належну форму відшкодування за виявлені порушення. Немає підстав вважати, що справа заявника буде переглянута відповідно до конвенційних принципів у найближчому майбутньому. Суд не вбачає підстав вказувати на необхідність вжити цей захід. З огляду на дуже виняткові обставини справи та нагальну потребу усунути порушення ст. 6 та ст. 8 Конвенції, Суд ухвалює, що держава-відповідач повинна забезпечити поновлення заявника на посаді судді Верховного Суду якомога швидше.

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини

Цей короткий виклад рішення Суду не призводить до виникнення зобов'язань для Суду.

Натисніть тут для ознайомлення з інформаційними повідомленнями щодо практики Суду [Case-Law Information Notes](#)

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2013.

Офіційними мовами Європейського суду з прав людини є англійська та французька мови. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду; також Суд не несе жодної відповідальності за його якість. Його можна завантажити з бази рішень Європейського суду з прав людини HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) або з будь-яких інших баз даних, в яких Суд його також розмістив. Його можна відтворювати в некомерційних цілях за умови, що будуть зазначені повна назва справи та посилання на авторське право і Цільовий фонд «Права людини». Для використання будь-якої частини цього перекладу в комерційних цілях слід звертатися за наступною адресою: publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non

commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.